

POSTANOWIENIE

Dnia 8 października 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący)

SSN Marta Romańska

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa D. S.A. w W.

przeciwko K. S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 8 października 2020 r.,

zażalenia pozwanego na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 5 czerwca 2020 r., sygn. akt [...],

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...], pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie
o kosztach postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 5 czerwca 2020 r. Sąd Apelacyjny w (...) odrzucił skargi kasacyjne pozwanego K. S. wniesione od wyroku tego Sądu w tym samym dniu tj. 14 czerwca 2019 r. uwzględniającego ostatecznie powództwo D. akcyjnej z siedzibą w W. o zapłatę kwoty 2.627.450 złotych.

W uzasadnieniu postanowienia Sąd Apelacyjny podniósł, że skarga kasacyjna podpisana przez adwokat E. C. działającą jako pełnomocnik substytucyjny radcy prawnego R.K. podlegała odrzuceniu albowiem, pomimo wezwania, nie zostało złożone pełnomocnictwo dla wymienionego radcy prawnego upoważniające do działania przed Sądem Najwyższym. Poza tym, według Sądu, skargi kasacyjne nie zostały opłacone w związku z oddaleniem wniosków pozwanego o zwolnienie od kosztów sądowych. W tym samym uzasadnieniu Sąd Apelacyjny wskazał przyczyny, które usprawiedliwiały oddalenie w dniach 17 grudnia 2019 r. i 20 lutego 2020 r. wniosków pozwanego o zwolnienie od opłat. Podobny wniosek został poddany ocenie Sądu Apelacyjnego w dniu 28 lutego 2018 r., w którym ten Sąd oddalił zażalenie pozwanego na postanowienie Sądu Okręgowego w W. z dnia 20 września 2017 r. oddalające w całości wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych. Zdaniem Sądu Apelacyjnego od tego czasu sytuacja finansowa pozwanego nie uległa zmianie. Już wówczas bowiem działalność gospodarcza pozwanego była zawieszona i wykazywał on istnienie zobowiązań publicznoprawnych. Wobec tego, Sąd ocenił jako aktualne podniesione wówczas argumenty, że pozwany powinien poczynić oszczędności na poczet prowadzonych sporów sądowych z osiągniętych w latach wcześniejszych znacznych dochodów z prowadzonej na dużą skalę działalności gospodarczej a także argumenty odnośnie wysokości alimentów wynoszących 20.000 złotych, która potwierdza możliwości finansowe pozwanego, a odniesienie tych możliwości do wysokości opłaty od skargi kasacyjnej przemawia na rzecz tezy, że jednorazowa opłata od skargi kasacyjnej może być przez pozwanego uiszczona. Sam fakt zwiększenia zadłużenia pozwanego wobec podmiotów publicznoprawnych i powstania zadłużenia wobec osób prawnych nie może mieć rozstrzygającego znaczenia.

Pozwany K. S. wniósł zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 5 czerwca 2020 r. Jednocześnie na podstawie art. 380 w zw. z art. 398²¹ i art. 391¹ § 3 k.p.c. wniósł o poddanie kontroli przez Sąd Najwyższy prawidłowości uprzednio wydanych przez Sąd Apelacyjny postanowień w dniach 17 grudnia 2019 r. i 12 lutego 2020 r. oddalających wnioski o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym. Zarzucił w zażaleniu naruszenie:

- art. 398⁶ § 2 k.p.c. przez odrzucenie skargi kasacyjnej pomimo, iż pełnomocnictwo udzielone radcy prawnemu R. K. obejmowało umocowanie do działania przed wszystkimi organami państwowymi a zatem także przed Sądem Najwyższym,

- art. 102 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przez błędne zastosowanie i oddalenie wniosków pozwanego,

- 327¹ § 1 pkt 1 w zw. z art. 361 k.p.c. przez zaniechanie wyjaśnienia podstawy faktycznej rozstrzygnięcia i poprzestanie na stwierdzeniu, że pozostają argumenty podniesione w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 28 lutego 2018 r.,

- art. 398⁶ § 2 k.p.c. w zw. z art. 112 ust. 3 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Na tych podstawach pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Słusznie zarzuca się w zażaleniu odrzucenie skargi kasacyjnej podpisanej przez adwokata E. C., która legitymowała się pełnomocnictwem substytucyjnym udzielonym przez radcę prawnego R. K.. Wystarczy w tym względzie wskazać, iż radca prawny R.K. składając w imieniu pozwanego zarzuty od nakazu zapłaty załączył do tego pisma procesowego pełnomocnictwo udzielone przez K. S. obejmujące umocowanie do jego reprezentowania przed wszystkimi organami państwowymi. Oznacza to, że ustanowiony przez pozwanego pełnomocnik był umocowany do jego zastępowania w postępowaniu cywilnym także przed takim organem państwowym, jakim jest Sąd Najwyższy, a to z kolei uprawniało go udzielenia pełnomocnictwa substytucyjnego obejmującego sporządzenie skargi kasacyjnej i występowania w postępowaniu kasacyjnym. Nie było zatem podstaw do uzupełniania skargi kasacyjnej przez złożenie pełnomocnictwa dla radcy prawnego R. K. upoważniającego do występowania przed Sądem Najwyższym, a tym bardziej do odrzucenia skargi kasacyjnej z powodu bezskutecznego upływu terminu do usunięcia tego braku skargi kasacyjnej.

Postanowienie rozstrzygające wniosek o zwolnienie od kosztów wydane przez sąd drugiej instancji nie podlega odrębnemu zaskarżeniu zaś orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie jest dopiero postanowienie odrzucające skargę kasacyjną.

Według utrwalonego w orzecznictwie Sądu Najwyższego poglądu, nie oznacza to, że niezaskarżalne postanowienie sądu drugiej instancji, odmawiające zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej, nie podlega jakiejkolwiek kontroli sądowej. Weryfikacja postanowienia odmawiającego zwolnienia od kosztów sądowych może mieć miejsce na wniosek strony, na etapie badania zasadności postanowienia o odrzuceniu skargi kasacyjnej z powodu jej nieopłacenia. Jeżeli bowiem skutkiem odmowy zwolnienia od opłat jest nieopłacenie skargi kasacyjnej, co doprowadziło do jej odrzucenia, wówczas Sąd Najwyższy, rozpatrując zażalenie na postanowienie odrzucające skargę kasacyjną, rozstrzyga - na wniosek strony, na podstawie art. 380 w zw. z art. 398²¹ k.p.c. - również o postanowieniu sądu drugiej instancji o odmowie przyznania zwolnienia od opłat od skargi kasacyjnej (zob. np. postanowienie SN: z dnia 16 lipca 2008 r., II CZ 40/08, nie publ., z dnia 5 marca 2009 r., III CZ 9/09, nie publ., z dnia 20 lipca 2020 r. IV CZ 30/20, nie publ., z dnia 17 września 2020 r., I CZ 7/20, nie publ.).

Pozwany wnosząc zażalenie na postanowienie o odrzuceniu skargi kasacyjnej złożył w trybie art. 380 k.p.c. wniosek o zbadanie prawidłowości odmowy udzielenia zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej. Sąd Najwyższy dokonując w ramach art. 380 k.p.c. kontroli postanowień nie kończących postępowania w sprawie ocenia jedynie prawidłowość wydanego postanowienia o oddaleniu wniosku ale nie orzeka w tym zakresie merytorycznie. O ile zarzuty zażalenia okażą się usprawiedliwione Sąd Najwyższy daje temu wyraz przez uchylenie zaskarżonego postanowienia odrzuceniu skargi kasacyjnej.

Poza tym, w zależności od stwierdzonych uchybień, jeśli w świetle dotychczasowych, nie budzących wątpliwości okoliczności, istnieją przesłanki do całkowitego zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej, zaskarżone postanowienie o jej odrzuceniu podlega uchyleniu a brak opłat, w braku odmiennych wskazań Sądu Najwyższego, nie powinien stanowić przeszkody do

nadania skardze kasacyjnej dalszego biegu (zob. m. in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 2015 r., IV CZ 2/15, nie publ. z dnia 10 maja 2018 r., I PZ 4/18, OSNP 2019/2/17, z dnia 14 listopada 2019 r., I CZ 76/19, nie publ., z dnia 27 czerwca 2017 r., II CZ 50/17, nie publ., z dnia 17 września 2020 r., I CZ 7/20, nie publ.). Jeśli zaś oddalenie w całości wniosku o zwolnienie od opłaty z przyczyn wskazanych przez Sąd drugiej instancji nie było uzasadnione ale jednocześnie zachodzi potrzeba ponownego rozpatrzenia tego wniosku, zarówno w odniesieniu do całości obciążenia finansowego strony związanego z wniesieniem skargi kasacyjnej jak i do odpowiedniej jego części, Sąd Najwyższy daje temu wyraz przez uchylenie zaskarżonego postanowienia o odrzuceniu skargi kasacyjnej i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi drugiej instancji (zob. m in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2018 r., IV CZ 76/19, nie publ.).

Co do zasady każdy wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych złożony w toku postępowania sądowego jest rozpatrywany z uwzględnieniem okoliczności dotyczących sytuacji majątkowej wnioskodawcy w chwili złożenia wniosku (por. postanowienia SN z dnia 11 sierpnia 2016 r., sygn. akt I CZ 45/16, z dnia 12 marca 2015 r., sygn. akt I CZ 7/15, nie publ.), a sąd nie jest związany poprzednimi rozstrzygnięciami w przedmiocie zwolnienia od kosztów, wydanymi na wcześniejszych etapach postępowania (postanowienie SN z dnia 12 marca 2015 r., sygn. akt I CZ 7/15, nie publ.). Poza zasadę swobodnej oceny wykraczałoby jedynie dokonanie odmiennych ocen tych samych możliwości finansowych (postanowienie SN z dnia 11 sierpnia 2016 r., sygn. akt I CZ 45/16, nie publ.). Jeżeli zatem we wcześniejszych fazach postępowania stronie przyznano zwolnienie od kosztów sądowych, to odmowa zwolnienia w postępowaniu kasacyjnym wymaga stwierdzenia, że zmiana sytuacji majątkowej skarżącego uległa w jakimś aspekcie poprawie (zob.: postanowienia SN z dnia 2 marca 2017 r., sygn. akt V CZ 7/17, z dnia 10 listopada 2016 r., sygn. akt IV CZ 45/16, z dnia 27 października 2016 r., sygn. akt V CZ 69/16, z dnia 13 lutego 2015 r., sygn. akt II CZ 91/14, z dnia 27 listopada 2013 r., sygn. akt V CZ 61/13, z dnia 27 listopada 2013 r., sygn. akt V CZ 60/13, z dnia 28 maja 2013 r., sygn. akt V CZ 12/13, z dnia 6 maja 2011 r., sygn. akt II CZ 12/11, z dnia 14 października 2005 r., sygn. akt III CZ 77/05, nie publ.).

Jeżeli zaś na wcześniejszych etapach postępowania sądy odmawiały stronie zwolnienia od kosztów sądowych w związku z jej sytuacją majątkową, w kolejnym złożonym wniosku niezbędne jest przedstawienie okoliczności wykazujących niekorzystną zmianę tej sytuacji (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2014 r., V CZ 6/14, nie publ.). Złożenie kolejnego wniosku o zwolnienie od kosztów wymaga wówczas dokonania analizy konkretnych okolicznych i porównania stanu majątkowego strony z daty poprzedniego orzeczenia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych i z daty aktualnego wniosku.

Ponieważ wydane przez sąd drugiej instancji postanowienie rozstrzygające wniosek o zwolnieniu od kosztów sądowych nie podlega odrębnemu zaskarżeniu i nie jest uzasadniane a Sąd w uzasadnieniu postanowienia o odrzuceniu skargi kasacyjnej przedstawił motywy odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, motywy te stanowią punkt odniesienia w ramach kontroli prowadzonej na podstawie art. 380 k.p.c.

Sąd Apelacyjny uzasadniając oddalenie wniosków o zwolnienie od kosztów sądowych, poprzestał na stwierdzeniu, że sytuacja finansowa pozwanego nie uległa zmianie ze względu na utrzymujące się zawieszenie działalności gospodarczej oraz dalsze istnienie zobowiązań publicznoprawnych zaś sam fakt ich zwiększenia nie może mieć rozstrzygającego znaczenia.

Zdaniem Sądu Najwyższego ocena ta jest powierzchowna i nie odnosi się do tych okoliczności, powołanych przez pozwanego, które mogły świadczyć o niekorzystnej zmianie sytuacji majątkowej a wobec tego mających znaczenie przy rozstrzyganiu o zwolnieniu od kosztów sądowych w całości lub o zwolnieniu od opłat od skargi kasacyjnej (taki alternatywny wniosek składał pozwany). Dotyczy to rozwiązania małżeństwa powoda, zmiany miejsca jego zamieszkania, zakazu prowadzenia działalności gospodarczej do kwietnia 2020 r., zaniechania wypełniania obowiązku alimentacyjnego wobec córki, zajęć komorniczych, możliwości egzekucji własnych wierzytelności (k. 1638). Jeśli w tym zakresie istniały jakiegokolwiek wątpliwości to należało je wyjaśnić w sposób przewidziany w art. 109 ustawy o kosztach w sprawach cywilnych.

Poza tym dla oceny, czy zmieniły się okoliczności od czasu wcześniejszej odmowy zwolnienia pozwanego od kosztów sądowych należy uwzględnić poniesione przez niego obciążenie z tytułu opłaty sądowej od apelacji w kwocie 100.000 złotych. O tego czasu wysokość obowiązującej opłaty od skargi kasacyjnej uległa znacznemu podwyższeniu, bo prawie o 1/3.

Nie sposób też pominąć, iż Sąd Okręgowy w W. oddalając dnia 20 września 2017 r. wniosek pozwanego o zwolnienie od kosztów sądowych oparł się na danych dotyczących dochodów z jego działalności gospodarczej pochodzących z 2016 r. Wobec tego należy rozważyć, czy pozwany miał możliwość dalszego uzyskiwania dochodów z tego samego tytułu skoro do kwietnia 2020 r. obowiązywał go zakaz prowadzenia działalności gospodarczej obowiązujący. Analiza tych okoliczności da odpowiedź na pytanie, czy pozwany wykorzystywał swoje możliwości zarobkowe i nie ograniczał ich w sposób nieuzasadniony, a dalej, czy dysponował odpowiednim majątkiem albo był w stanie zgromadzić środki finansowe na podjęcie obrony w niniejszym procesie.

Wbrew stanowisku pozwanego, nie doszło do naruszenia art. 386⁶ § 2 k.p.c. w związku z art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Wskazany przepis ustawy o kosztach sądowych określa bieg terminu do opłacenia pisma procesowego wniesionego - w tym wypadku skargi kasacyjnej - jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych złożony przed upływem terminu do opłacenia pisma podlegającego opłacie stałej lub stosunkowej złożony przez adwokata został oddalony. W uchwale składu siedmiu sędziów - zasadzie prawnej - z dnia 16 marca 2017 r., III CZP 82/16 (OSNC 2017, nr 7-8, poz. 75) Sąd Najwyższy przesądził, iż w razie wniesienia przez stronę zastępowaną przez profesjonalnego pełnomocnika skargi kasacyjnej, od której pobiera się opłatę stałą lub stosunkową, sąd drugiej instancji, po doręczeniu postanowienia oddalającego w całości lub w części wniosek o zwolnienie skarżącego od kosztów sądowych oraz bezskutecznym upływie terminu przewidzianego w art. 112 ust. 3 u.k.s.c. odrzuca skargę kasacyjną.

Inną natomiast rzeczą jest to, czy odmowa zwolnienia od opłaty była uzasadniona, co zostało poddane kontroli Sądu Najwyższego w ramach zarzutu

naruszenia 102 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, a także naruszenia art. 327¹ § 1 pkt 1 w zw. z art. 361 k.p.c. a w konsekwencji usprawiedliwiało uchylenie zaskarżonego postanowienia o odrzuceniu skargi kasacyjnej i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu, do którego kompetencji należy ponowna ocena i rozstrzygnięcie wniosku pozwanego o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. postanowił jak wyżej.

jw